

Krystian Chołaszczynski*

Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu

ALLAN PINKERTON I JEGO AGENCJA PO ZAKOŃCZENIU WOJNY DOMOWEJ W STANACH ZJEDNOCZONYCH

Dnia 25 sierpnia 1819 r. w Glasgow (Szkocja) urodził się Allan Pinkerton. Jego ojciec był policjantem, lecz został pozbawiony zajmowanego stanowiska po odniesieniu ran w trakcie wykonywania pracy. Później poniósł śmierć w rozruchach politycznych, a młody Allan musiał porzucić szkołę, by pracować jako bednarz na rzecz rodziny. Wtedy też zaangażował się w działalność Ruchu Czartystów (*Chartist Movement*)¹. W dniu swego ślubu z Joan Carfrae w Edynburgu otrzymał informację, iż lada chwila przybędą żołnierze, by go aresztować. Wyemigrował wtedy z żoną do Stanów Zjednoczonych, a był to 1842 rok. Statek, którym podróżowali, rozbił się u wybrzeży Nowej Szkocji. Wtedy zamieszkali w imigranckiej miejscowości Dundee. Pinkerton ponownie zajął się produkcją beczek w Chicago. Był abolicjonistą. Sprzeciwiał się wszelkim formom niewolnictwa w Stanach Zjednoczonych. Jego sklep z beczkami był jedną ze stacji Kolei Podziemnej, którą zbiegli niewolnicy podróżowali z Południa na Północ².

Jak głosi legenda, latem 1846 r. Pinkerton miał wybrać się samotnie na bezludną wyspę, by zebrać potrzebny materiał na kolejną beczkę. Miał tam znaleźć ślady dowodzące, że miał miejsce pożar. Ufając swojemu instynktowi, zmysłowi obserwacji oraz cierpliwości, rozpracował działający w okolicy gang fałszerzy monet. Takie miały być rzekome początki jednego z najsłynniejszych amerykańskich detektywów, zaś wspomniana legenda tylko przysporzyła sławy Pinkertonowi³.

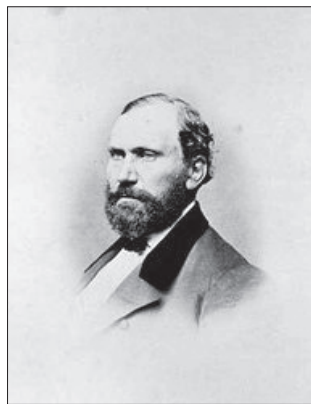
Krystian Chołaszczynski – doktor nauk społecznych w zakresie nauk o polityce oraz magister stosunków międzynarodowych (absolwent UMK Toruń); wykładowca Wyższej Szkoły Kultury Społecznej i Medialnej oraz konsultant w Regionalnym Ośrodku Debaty Międzynarodowej w Toruniu, członek zarządu Towarzystwa Przyjaciół Janikowa im. Henryka Czamana.

¹ Zob. G. Everett, *Chartism or the Chartist Movement*, <http://www.victorianweb.org/history/hist3.html> [dostęp: 21 IX 2018]; *The six points Chartist Ancestors*, <http://web.archive.org/web/20070609204649/http://www.chartists.net/The-six-points> [dostęp: 21.09.2018].

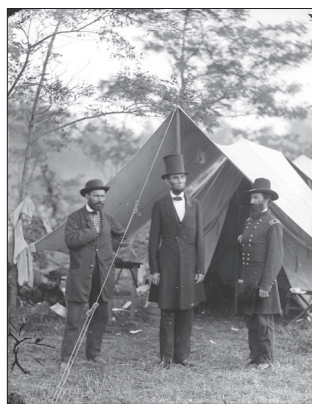
² *Pinkerton's great detective story*, <http://www.scotsman.com/news/pinkerton-s-great-detective-story-1-465396> [dostęp: 21 IX 2018]; *Pinkerton, Allan*, http://www.glasgowguide.co.uk/info-fame_Allan_Pinkerton.html [dostęp: 21.09.2018].

³ Zob. C.A. Siringo, *A Cowboy Detective. A True Story of Twenty-Two Years with a World Fa-*

Faktem jest, i na to juŝ są dowody, ŝe pomog w schwytaniu członków tego gangu i w zwiazku z tym został obrany na zastpc szeryfa Kane County, a następnie na pierwszego pełnoetatowego szeryfa miasta Chicago⁴.

Fot. 1. Allan Pinkerton
Źródło do fot. 1: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Allan_Pinkerton-retouch.jpg, Brady's National photographic Galleries [Public domain], via Wikimedia Commons.

Fot. 2. Allan Pinkerton, Abraham Lincoln oraz John Alexander McClernand (1962 r.)
Źródło do fot. 2: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Allan_Pinkerton,_Abraham_Lincoln_and_John_Alexander_McClernand_at_Antietam,_Sharpsburg,_MD_04326a_original.jpg, Alexander Gardner [Public domain].

W roku 1850 A. Pinkerton zrezygnowa z zajmowanego stanowiska i zaoy pierwszą w Stanach Zjednoczonych⁵ własną agencj detektywistyczną – Narodową Agencj Detektywistyczn Pinkertona (*Pinkerton National Detective Agency*). Symbolem Agencji stało się oko oraz dewiza: „Nigdy nie spimy” (*We never sleep*). Z tego teŝ powodu popularna w Stanach Zjednoczonych stała się fraza *Private Eye*⁶.

W bardzo krotkim czasie Agencja zyskała opini sprawnej. Wiele detektywistycznych technik wypracowanych przez Pinkertona i jego ludzi jest wykorzystywanych do dzis. Zwłaszcza Federalne Biuro Śledcze FBI uznaje się za spadkobierc tychŝe metod. Sama Agencja, po pewnych zmianach organizacyjnych, istnieje

mous Detective Agency, Chicago 1988, http://books.google.pl/books?id=TySDPaER58sC&pg=PA7&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false [dostep: 21.09.2018].

⁴ S. Paul O'Hara, *Inventing the Pinkertons; or, Spies, Sleuths, Mercenaries, and Thugs: Being a story of the nation's most famous (and infamous) detective agency*, Baltimore 2016, s. 16-18; J. Mackay, *Allan Pinkerton. The First Private Eye*, Hoboken 1996; *Pinkerton, Allan*, http://www.glasgowguide.co.uk/info-fame_Allan_Pinkerton.html [dostep: 21.09.2018].

⁵ Zob. G. Sturges, *The Pioneering Pinkertons. The Story of the World's Most Famous Private Detectives*, https://issuu.com/ipoa/docs/jipo_v4_n6 [dostep: 21.09.2018].

⁶ *Pinkerton's great detective story*, <http://www.scotsman.com/news/pinkerton-s-great-detective-story-1-465396> [dostep: 21.09.2018].

Fot. 3: Logo Agencji Pinkertona

Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:We_never_sleep.jpg, Original logo created by the Pinkerton National Detective Agency [Public domain], via Wikimedia Commons [dostęp: 21 IX 2018].

do dziś. Pinkerton i jego ludzie na stałe wpisali się w historię Stanów Zjednoczonych, a zwłaszcza Dzikiego Zachodu. Niniejszy artykuł ma na celu przybliżyć najśłynniejsze sprawy „amerykańskiego Sherlocka Holmesa”, dzięki którym możemy poznać, choć częściowo, oblicze Stanów Zjednoczonych po wojnie secesyjnej.

Udaremnienie zamachu na Abrahama Lincolna (*Baltimore Plot 1961*)

Wraz z ekspansją terytorialną Stanów Zjednoczonych na zachód szczególnego znaczenia nabrały firmy kolejowe. To właśnie one stały się jednym z pierwszych wielkich klientów Agencji Pinkertona. Podstawową formą działań stała się ochrona dobytku kolei. Wprowadzono w życie również nową metodę, która szybko wykazała skuteczność – podwójni agenci. Do organizacji mogących zagrazać bezpieczeństwu (również w grupach przestępczych) wprowadzano agenta, który zbierał informacje. Za ważne wydarzenie należy uznać podpisanie dużego kontraktu przez Agencję z *Illinois Central Railroad*⁷.

W momencie wyboru Abrahama Lincolna na prezydenta Agencja Pinkertona realizowała kontrakt z *Baltimore, Wilmington and Baltimore Railroad* dotyczący podejrzanych działań na trasie kolejowej oraz niszczenia firmowego mienia. W tym też czasie do Allana Pinkertona zaczęły napływać meldunki o planowanym zamachu na nowo wybranego prezydenta – między Calvert Street Station a Camden Street Stadion – podczas przejścia przez Baltimore, od jednej do drugiej stacji kolejowej, co miało mieć miejsce 23 lutego 1861 roku. Pomimo próśb Pinkertona Lincoln nie chciał się zgodzić na zmianę w planach podróży. Dnia 11

⁷ Zob. *Pinkerton's National Detective Agency. A Register of Its Records in the Library of Congress 2003*, <http://lcweb2.loc.gov/service/mss/eadxmlmss/eadpdfmss/2003/ms003007.pdf> [dostęp: 22.09.2018].

lutego 1861 r. w Sprigfield w stanie Illinois nowy prezydent rozpoczął przejazd koleją, by dotrzeć do Waszyngtonu na inaugurację swojej prezydentury⁸. Jednakże w dość krótkim czasie pierwotny plan przejazdu Lincolna został zmieniony. O ile pierwsza wzmianka o planowanym zamachu, jaka na pewno dotarła do prezydenta elekta, jest datowana na 18 stycznia 1861 r. (list R.A. Hunta⁹), o tyle już w trakcie samej podróży takich doniesień było więcej (memorandum Charlesa P. Stone'a o poważnym zagrożeniu z 21 lutego¹⁰ czy list Williama L. Schleya z 23 lutego¹¹). W konsekwencji sam Allan Pinkerton i jego agenci zostali przydzieleni do osobistej ochrony Abrahama Lincolna, natomiast w planie przejazdu dokonano zmian: prezydent elekt pod osłoną nocy przesiadł się z jednego pociągu do drugiego, natomiast tłumy w Baltimore witały żonę oraz synów Lincolna¹².

Według doniesień Pinkertona zamachowcy mieli znajdować się w tłumie w Baltimore i w dogodnej sytuacji porwać albo – co bardziej prawdopodobne – zaszytletować Lincolna. By utrudnić działania domniemyanych zamachowców, członkowie Agencji już 22 lutego przecięli wszelką łączność w Baltimore¹³. W ostateczności do zamachu nie doszło, a Lincoln bezpiecznie dotarł do stolicy.

W późniejszym okresie podaje się, że sam Abraham Lincoln żałował, iż dał się przekonać na przejazd przez Baltimore w takiej tajemnicy¹⁴. Nie możemy się dziwić, zwłaszcza w kontekście medialnej nagonki na ten czyn. Do historii przeszły karykatury¹⁵, które pojawiły się w głównych czasopismach tamtych czasów,

⁸ D. Strashower, *The Unsuccessful Plot to Kill Abraham Lincoln*, <https://www.smithsonianmag.com/history/the-unsuccessful-plot-to-kill-abraham-lincoln-2013956/> [dostęp: 22.09.2018].

⁹ List R.A. Hunta do A. Lincolna, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=mal&fileName=mal1/063/0637500/malpage.db&recNum=0> [dostęp: 22.09.2018].

¹⁰ Memorandum Charlesa P. Stone'a, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=mal&fileName=mal1/074/0742700/malpage.db&recNum=0> [dostęp: 22.09.2018].

¹¹ List Williama L. Schleya do A. Lincolna, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=mal&fileName=mal1/074/0747200/malpage.db&recNum=0> [dostęp: 22.09.2018].

¹² I. H. Arnold, *The Baltimore Plot To Assassinate Abraham Lincoln*, H. Mills Alden, T. Bucklin Wells (eds.) „Harper's New Monthly Magazine” 1868, June to November, Vol. 37, s. 123-128, http://books.google.pl/books?id=If0vAAAAMAAJ&pg=PA123&dq=The+Baltimore+Plot+To+Assassinate+Abraham+Lincoln&as_brr=1&cd=1&redir_esc=y#v=onepage&q=The%20Baltimore%20Plot%20To%20Assassinate%20Abraham%20Lincoln&f=false, [dostęp: 22.09.2018].

¹³ Tamże.

¹⁴ Zob. G.W. Brown, *Baltimore and the Nineteenth of April 1861. A Study of the War*, Baltimore 1887, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lhbc&fileName=03453//lhbc03453.db&recNum=4&itemLink=r?ammem/lhcbib:@field%28NUMBER+@od1%28lhcb+03453%29%29&linkText=0> [dostęp: 22.09.2018].

¹⁵ Do najsłynniejszych karykatur należy szkic Adalberta Johna Volcka – szczególnie wykorzystywany przez prasę Skonfederowanych Stanów Ameryki – z 1863 roku, zob. *Passage Through Baltimore*, http://www.civilwar.si.edu/lincoln_passage_baltimore.html [dostęp: 22.09.2018].

Fot. 4. Karykatura A. Lincolna autorstwa Adalberta J. Volcka z 1863 r. Źródło: https://en.wikipedia.org/wiki/Baltimore_Plot#/media/File:Lincoln_in_a_cattle_car.jpg [dostęp: 22 IX 2018]; Autor: Adalbert John Volck (1828-1912) Public domain.

jak „Vanity Fair”, „The New York Tribune” czy „Harper’s Weekly”.

Inną kwestią jest to, czy rzeczywiście miał mieć miejsce zamach na Abrahama Lincolna. Bez względu na pogłoski, najwięcej w tej materii miał do powiedzenia sam Allan Pinkerton. W swojej książce¹⁶ podkreśla rzekomą rolę korsykańskiego emigranta Cipriano Ferrandiniego, z którym miał rozmawiać jeden z jego agentów, lecz nigdy nie postawiono mu żadnych zarzutów w związku ze sprawą planowania zamachu¹⁷. Na uwagę zasługuje również postać Kate Warne, którą uważa się za pierwszą kobietę detektyw w historii. Wśród pięciu agentów ochraniających Lincolna były dwie kobiety: Kate Warne oraz Hattie Lawton. To właśnie Warne uważa się za jedną z głównych informaterek Pinkertona w sprawie planowanego zamachu na prezydenta elekta¹⁸.

Bez względu na to, czy zamach był rzeczywiście planowany, Pinkerton i jego Agencja stali się po tej sprawie powszechnie znani. Wtedy też na dobre losy Lincolna i Pinkertona się związały, co miało swoje odzwierciedlenie w czasie wojny secesyjnej. Poza tym od tego momentu Agencja

Pinkertona dość często wykonywała rządowe zlecenia, co nie zmieniło się do dziś.

¹⁶ Zob. A. Pinkerton, *The Spy of the Rebellion*, Nebraska 1989, http://books.google.pl/books?id=3VLkzpb_J4C&printsec=frontcover&dq=spy+of+the+rebellion&hl=pl&source=gbs_book_other_versions#v=onepage&q=spy%20of%20the%20rebellion&f=false [dostęp: 22.09.2018].

¹⁷ Zob. E.C. Papenfuse, *Ferrandini, Cipriano (1823–1910)*, <http://msa.maryland.gov/megafile/msa/speccol/sc3500/sc3520/014400/014473/html/14473bio.html> [dostęp: 22.09.2018]; *Alleged hostile organization against the government within the District of Columbia*, 14 luty 1861, w: <https://archive.org/stream/allegedhostileor00unit#page/n1/mode/2up> [dostęp: 22.09.2018].

¹⁸ Zob. E. Steers jr., *Blood on the Moon. The Assassination of Abraham Lincoln*, Lexington 2005, s. 18, http://books.google.pl/books?id=cFi3hlh0VPUC&pg=PA18&lpg=PA18&dq=lincoln+plot+warne&source=web&ots=JaBaih4xr&sig=-VCEpoPpLBYTJAZBbeKy-3BweWLI&redir_esc=y#v=onepage&q=lincoln%20plot%20warne&f=false [dostęp: 22.09.2018]; B. Maikell-Thomas, *Kate Warne America’s First female Private-Eye*, <http://www.pimall.com/nais/pivintage/katewarne.html> [dostęp: 22 IX 2018]; A. Garau, *The Untold Story Of Kate Warne, The World’s First Female P.I.*, <https://allthatsinteresting.com/kate-warne> [dostęp: 22.09.2018].

Wojna secesyjna

Kontakty między prezydentem Lincolnem a Pinkertonem miały swoje bezpośrednie przełożenie na zbliżający się konflikt zbrojny, toczonego między stanami północnymi a południowymi. Należy pamiętać, że w latach sześćdziesiątych XIX wieku nie istniały takie organizacje, jak Federalne Biuro Śledcze FBI, Centralna Agencja Wywiadowcza CIA czy Secret Service. Zasadne wydaje się twierdzenie, iż to właśnie agenci z Agencji Pinkertona wykonywali zadania, które później powierzano wspomnianym służbom¹⁹.

W czasie wojny domowej Pinkerton znacząco rozbudował swoją Agencję, zatrudniając mężczyzn i kobiety w celu zdobywania potrzebnych informacji do prowadzenia działań zbrojnych. To on i jego ludzie opracowali takie metody operacyjne, jak obserwacja podejrzanych czy „praca pod przykrywką”. W Agencji Pinkertona obowiązywały konkretne zasady: żadnych łapówek, żadnych kompromisów z przestępcami, w razie potrzeby – współpraca z lokalnymi organami ścigania, nieprzyjmowanie spraw rozwodowych lub takich, które mogłyby doprowadzić do skandalu wokół klienta; agenci nie odbierali nagród pieniężnych, gdyż byli dobrze opłacani; nie pobierano zaliczek bez uprzedniego poznania klienta; informowano klienta na bieżąco o wynikach śledztwa. Do dziś uznaje się to za kanon pracy detektywa, choć pewne elementy uległy zmianie. Poza tym, jak podkreślał Pinkerton, agenci mieli unikać alkoholu, papierosów, hazardu czy używania języka potocznego²⁰.

Po wydarzeniach w Baltimore Lincoln miał poprosić Pinkertona o oczyszczenie stolicy z wrogich agentów oraz uzyskanie informacji o działaniach Skonfederowanych Stanów Ameryki. Agenci dość często przebierali się w konfederackie mundury i przenikali linię frontu w celu zbierania informacji. Sam Pinkerton jako mjr E.J. Allen wykonywał różne misje. Wspomniana już Kate Warne często przebierała się za młodego żołnierza i swoją niewinną urodą oraz darem przekonywania pozyskiwała informacje. Do najbardziej znanych agentów zaliczał się Timothy Webster. Był na tyle dobry, że przekonał Sekretarza Wojny Skonfederowanych Stanów Ameryki Judah Philipa Benjamina, by dał mu oficjalne stanowisko informatora. Rozpoznany, został powieszony za szpiegostwo w Richmond²¹. Rezultaty

¹⁹ Zob. C. Lineberry, *The Union's Spy Game*, http://opinionator.blogs.nytimes.com/2011/08/15/the-unions-spy-game/?_r=1 [dostęp: 22.09.2018].

²⁰ *Lincoln's Spy that Never Slept... Allan Pinkerton*, <http://www.civilwarbummer.com/lincolns-spy-that-never-slept-detective-allan-pinkerton/> [dostęp: 22.09.2018].
Zob. W.D. Gunter, C.A. Hertig, *An Introduction To Theory, Practice And Career Development For Public And Private Investigators*, 2015, <https://www.ifpo.org/wp-content/uploads/2013/08/intro.pdf> [dostęp: 22.09.2018].

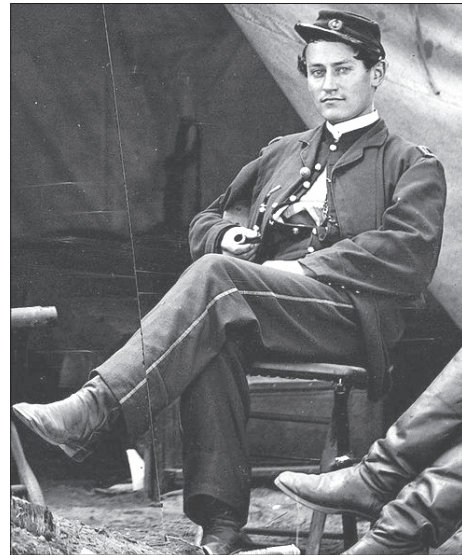
²¹ Zob. *Timothy Webster (1822–1862)*, <http://www.civilwarhome.com/timwebsterbio.htm> [dostęp: 22.09.2018]; *Timothy Webster*, <http://www.americancivilwarstory.com/timothy-web->

Fot. 5. Allan Pinkerton (siedzi z prawej) i prawdopodobnie jedyne zdjęcie Kate Warne (stoi za siedzącym Pinkertonem)
Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Allan_Pinkerton_and_Kate_Warne.jpg [dostęp: 22 IX 2018]; Library of Congress; Public domain.

działań były jednak znikome w porównaniu z potrzebami militarnymi i w 1862 r., na wniosek członków Gabinetu, Lincoln zrezygnował z usług Agencji Pinkertona. Sam Pinkerton do końca wojny skupił się na inwigilacji spekulantów wojennych²². Za bezpieczeństwo głowy państwa miał odpowiadać człowiek, którego uważa się za twórcę US Secret Service – Lafayette Curry Baker (zastąpił Pinkertona na stanowisku szefa tajnej służby federalnej)²³.

Jednym z największych sukcesów agentów z Agencji Pinkertona było rozbięcie konfederackiej siatki szpiegowskiej Rose O'Neal Greenhow, której informacje miały się walenie przyczynić do zwycięstwa stanów południowych podczas pierwszej bitwy pod Bull Run²⁴. W czasie wojny

Fot. 6. Nie zachował się jednoznacznie rozpoznawalny wizerunek Kate Warne – jeszcze jedno zdjęcie postaci, w której wielu widzi pierwszą kobietę detektyw
Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Portrait_of_Union_soldier_alleged_to_be_Kate_Warne_in_disguise.jpg [dostęp: 22.09.2018]; Library of Congress; Public domain.

ster.html [dostęp: 22.09.2018].

²² *Lincoln's Spy that Never Slept... Allan Pinkerton*, dz. cyt. [dostęp: 22.09.2018].

²³ Zob. *Lafayette Curry Baker*, <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=8088964> [dostęp: 22.09.2018]; *LaFayette Curry Baker*, <https://www.britannica.com/biography/LaFayette-Curry-Baker> [dostęp: 22.09.2018]; L.C. Baker, *The Secret Service in the Civil War*, 1867, https://books.google.pl/books?id=B4uACwAAQBAJ&printsec=front-cover&dq=lafayette+baker&hl=en&sa=X&ved=0ahUKewjF0cv8_M3dAhVMDuWkH-Vg_AlkQ6AEILDAB#v=onepage&q&f=false [dostęp: 22.09.2018].

²⁴ Zob. *Rose O'Neal Greenhow*, <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=1772> [dostęp: 22.09.2018]; *Letter Written in Cipher on Mourning Paper by Rose Greenhow*, <http://www.wdl.org/en/item/2706/> [dostęp: 22.09.2018]; *The Official Rebel Rose O'Neal Website*, <http://www.onealwebsite.com/RebelRose/default.htm> [dostęp: 22.09.2018]; Rose O'Neal

domowej sukces przyniosła równieŝ działalnoŝć Elizabeth Van Lew, współpracowniczkŝ Agencji. Znana jako „Szalona Bett”, stworzyła siatkę szpiegowskŝ oraz niezawodny sposóby na przekazywanie informacji – puste skorupki od jajek. Skupiła wokół siebie wielu wyzwolonych niewolników, z których kilku udało jej się wprowadzić do konfederackiego Białego Domu. W ten sposóby Unia miała bezpoŝrednie informacjê o działaniach prezydenta Jeffersona Davisa oraz jego goŝciach²⁵. Takich sukcesów było wiêcej, lecz nie jest celem niniejszego tekstu skupiać się tylko na nich²⁶.

Gang Braci Reno (*The Reno Brothers Gang*)

Gang Braci Reno prawdopodobnie sformował się jeszcze w czasie wojny secesyjnej w stanie Indiana, lecz uznaje się, ŝe swoje największe triumfy ŝwiêcił po jej zakończczeniu. W literaturze to właŝnie tej grupie przestêpczej przypisuje się pierwszy napad na pociąg w czasie pokoju; doszło do niego 6 paŝdziernika 1866 roku²⁷.

Ojciec braci, Wilkinson Reno, w 1835 r. oŝenił się z Juliŝ Ann, z którą miał szóstkê dzieci: Franka (ur. 1837), Johna (ur. 1838), Simeona „Sima” (ur. 1843), Clintona (ur. 1847), Williama (ur. 1848) oraz Laurê (ur. 1851). Niechêć do uczestniczenia w ówczêŝnie toczŝcej się wojnie secesyjnej spowodowała, ŝe najstarsi z rodzeŝstwa, Frank i John, zdezerterowali z armii (wykorzystali póŝniej luki w prawie poborowym) i powrócili w rodzinne strony. Tam teŝ nawiŝzali kontakty z innymi dezerterami oraz pospolitymi przestêpcami. Pod koniec 1864 r. Frank i jego dwaj kompani dokonali napadu na pocztê i sklep, lecz zostali schwytani. Zabicie jednego ze ŝwiadców uniemoŝliwiło wydanie wyroku skazujŝcego. Na poczŝtku 1865 r. w Jackson County przejęli kontrolê nad miejscowym hotelem, gdzie urzŝdzili swoje główny lokum²⁸. Kilka zabójstw w tymŝe hotelu oraz nie-

Greenhow, *1814 – 1864 My Imprisonment and The First Year of Abolition Rule at Washington*, London 1863, <http://docsouth.unc.edu/fpn/greenhow/menu.html> [dostêp: 22.09.2018].

²⁵ *Intelligence in the Civil War*, biuletyn CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/additional-publications/civil-war/p11.htm> [dostêp: 22 IX 2018]; E.G. Longacre, *Espionage In The Civil War*, <http://www.civilwarhome.com/espionage.htm> [dostêp: 22.09.2018].

²⁶ Zob. *Intelligence in the Civil War*, biuletyn CIA, https://www.cia.gov/library/publications/additional-publications/civil-war/Intel_in_the_CW1.pdf [dostêp: 22.09.2018]; J. Cook, *Military Intelligence During America's Civil War*, 2011, https://www.americancivilwar.asn.au/meet/2011_08_15%20military%20intelligence%20paper%20SydACWRT.pdf [dostêp: 22.09.2018].

²⁷ W. Bell, *Reno Gang's Reign of Terror*, <http://www.historynet.com/reno-gangs-reign-of-terror.htm> [dostêp: 22.09.2018].

²⁸ D. Stark, *Reno Gang Steals \$23,000 from Davies County*, <http://daviesscountyhistoricalsociety.com/2004/04/21/reno-gang-steals-23000-from-daviess-county/> [dostêp: 22.09.2018].

przychylność prasy spowodowały, że bracia musieli zmienić swoje dotychczasowe formy pozaprawnej działalności²⁹.

Kolejnym etapem w rozwoju gangu miały być rozboje. Wtedy to, miało dojść do napadu na pociąg *Ohio & Missisipi Railway*, a do dwóch braci doszedł trzeci z kolei – Simeon „Sim”, oraz piąty – William³⁰. Przyjmuje się, że skradziono 35 tysięcy dolarów w złocie. W jednym z okradzionych wagonów przewożono pieniądze *Adams Express Company*³¹, która była pod opieką Agencji Pinkertona. Choć członków gangu rozpoznano, to do ich skazania nie doszło. Wpłacono za nich kaucję, a świadków zastraszone.

Do końca 1866 r. liczba napadów, gwałtów i zabójstw w rejonie południowej Indiany znacząco wzrosła. Dnia 17 listopada 1867 r. Frank i John dokonali napadu na Izbę Skarbową znajdującą się w sądzie w Davies County w amerykańskim stanie Missouri. Skradli wówczas 23 618 dolarów w gotówce oraz obligacjach³². Wytropiła ich Agencja Pinkertona i 4 grudnia aresztowano Johna Reno³³. Został skazany na 25 lat więzienia, z którego wyszedł w 1878 r., kiedy jego bracia z gangu już nie żyli. Ponieważ to John był liderem, przywództwo w gangu objął Frank, który przeniósł działania do stanu Iowa. Po kilku udanych napadach z lutego i marca 1868 r. na ich trop ponownie wpadli agenci od Pinkertona. Wkroczyli do ich domu, gdzie przebywał Frank z dwoma innymi członkami gangu³⁴. Odzyskano około 14 tysięcy dolarów, które próbowano spalić. Frank na krótko trafił do więzienia. Zbiegł stamtąd 1 kwietnia – nad dziurą w ścianie napisano: *April Fool* (Prima Aprilis). W dniach 22 maja³⁵ oraz 20 lipca miały miejsce następne napady na pociągi dokonane przez członków gangu, ale nie przez samych braci

²⁹ W. Bell, dz. cyt.

³⁰ *First U.S. train robbery*, <https://www.history.com/this-day-in-history/first-u-s-train-robbery> [dostęp: 22 IX 2018]; K. Weiser-Alexander, *Reno Gang & the 1st Big Train Robbery*, <https://www.legendsofamerica.com/we-renogang/> [dostęp: 22.09.2018], J. Daley, *How the Reno Gang Launched the Era of American Train Robberies*, <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/reno-gang-launched-era-american-train-robberies-180960702/> [dostęp: 22.09.2018].

³¹ Zob. oficjalna strona spółki indeksowanej na NYSE / ADX, obecnie występującej pod nazwą *Adams Diversified Equity*: <https://www.adamsfunds.com/> [dostęp: 22.09.2018]; *The Adams Express Company 150 Years*, biuletyn wydany przez firmę, http://www.adamsfunds.com/wp-content/uploads/adams_history.pdf [dostęp: 22.09.2018].

³² W. Bell, dz. cyt.

³³ Zob. R.W. Rowan, *A family of outlaws*, Allen County 1955, <http://contentdm.acpl.lib.in.us/utils/getfile/collection/coll9/id/37/filename/38.pdf> [dostęp: 22.09.2018].

³⁴ Zob. W.A. Pinkerton, *Highwaymen of the Railroad*, 1893, <http://www.legendsofamerica.com/rr-railroadhighwaymen.html> [dostęp: 22.09. 2018].

³⁵ Zob. M. Trimble, *What Western features an outlaw gang in Seymour, Indiana*, <http://www.truewestmagazine.com/jcontent/history/history/ask-the-marshall/3021-what-western-features-an-outlaw-gang-in-seymour-indiana> [dostęp: 22.09.2018].

Reno. O tym drugim napadzie wiedzieli agenci od Pinkertona, którzy czekali w pobliżu. Doszło do strzelaniny – dwóch członków gangu aresztowano, a trzech zlinczowała³⁶ lokalna społeczność³⁷.

Swoj największy sukces Allan Pinkerton odniósł 27 lipca 1868 r., kiedy to w Indianapolis aresztował Williama i Simeona Reno. Frank Reno z innym członkiem gangu uciekł do Kanady. Pinkerton wykorzystał swoje znajomości w rządzie i na podstawie traktatu Webstera–Ashburtona³⁸ w październiku 1868 r. doszło do ekstradycji. Szef Agencji osobiście dopilnował przewiezienia Franka Reno do więzienia. Pomimo zabezpieczeń 12 grudnia 1868 r. tłum wdarł się do więzienia w New Albany i powiesił Franka, Williama i Simeona Reno³⁹. Pinkerton i jego agenci walnie przyczynili się do rozbicia gangu⁴⁰, lecz ostatni akt należał do

³⁶ Zob. *The Seymour Thieves. Further Particulars of the Lynching of the Three Express Robbers*, „The New York Times” 1868, 25 July, cyt. za: „NYTimes.com”, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9804E1D61230EE34BC4D51DFB1668383679FDE> [dostęp: 22.09.2018].

³⁷ Zob. Brant and Fuller, *History of Jackson Country, Indiana*, Chicago 1886, <http://cdm15078.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p1819coll6/id/41600> [dostęp: 22.09.2018].

³⁸ Traktat ten podpisany w 1842 r. dotyczył uregulowania granicy między Kanadą i brytyjskimi koloniami a Stanami Zjednoczonymi. Jednakże artykuł 10 wyszczególniał przypadki, w których można zastosować instytucję ekstradycji: podejrzenie o popełnienie morderstwa lub pobicia z zamiarem morderstwa, piractwa, podpalenia, rabunku etc. Na tej podstawie amerykański rząd zwrócił się do władz Kanady o wydanie dwóch członków gangu, w tym jego szefa – Franka Reno. Artykuł 10: *It is agreed that the United States and Her Britannic Majesty shall, upon mutual requisitions by them, or their Ministers, Officers, or authorities, respectively made, deliver up to justice, all persons who, being charged with the crime of murder, or assault with intent to commit murder, or Piracy, or arson, or robbery, or Forgery, or the utterance of forged paper, committed within the jurisdiction of either, shall seek an asylum, or shall be found, within the territories of the other: Provided, that this shall only be done upon such evidence of criminality as, according to the laws of the place where the fugitive or person so charged, shall be found, would justify his apprehension and commitment for trial, if the crime or offense had there been committed: And the respective Judges and other Magistrates of the two Governments, shall have power, jurisdiction, and authority, upon complaint made under oath, to issue a warrant for the apprehension of the fugitive or person so charged, that he may be brought before such Judges or other Magistrates, respectively, to the end that the evidence of criminality may be heard and considered; and if, on such hearing, the evidence be deemed sufficient to sustain the charge it shall be the duty of the examining Judge or Magistrate, to certify the same to the proper Executive Authority, that a warrant may issue for the surrender of such fugitive. The expense of such apprehension and delivery shall be borne and defrayed by the Party who makes the requisition, and receives the fugitive*, http://avalon.law.yale.edu/19th_century/br-1842.asp [dostęp: 22.09.2018].

³⁹ W. Bell, *Reno Gang's Reign of Terror*, <http://www.historynet.com/reno-gangs-reign-of-terror.htm> [dostęp: 22.09.2018].

⁴⁰ Allan Pinkerton. *An Alleged Conspiracy Against the Detective's Life – Examination of the Accused Parties*, „The New York Times” 1869, 5 August, cyt. za: „NYTimes.com”, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=940CE2DD153BE63BBC4D53DFBE668382679FDE> [dostęp: 22.09.2018].

wzbudzonych mieszkańców południowej Indiany. Agencja Pinkertona nie miała łatwego zadania. Gang Braci Reno nie okradał klasycznie banków, lecz skupił się na samym momencie przewożenia pieniędzy. Radzenie sobie z napadami na pociągi – główna forma transportu w owym czasie – wymagało zastosowania nowych metod. Działania przestępców i kontrdziałania agentów przetarły w tej materii szlak, co miało bezpośrednie przełożenie na prowadzenie tego typu spraw w następnych latach przez inne służby porządkowe.

Gang Braci Reno przeszedł na stałe nie tylko do historii amerykańskiej przestępczości, lecz także do kultury. Wystarczy wspomnieć, że film *Kochaj mnie czule* (*Love Me Tender*) w reżyserii Roberta D. Webba, z debiutującym Elvisem Presleyem z 1956 r. opowiada historię omawianych braci. Innym przykładem może być piosenka Eltona Johna z albumu *Tumbleweed Connection* z 1970 r. pod tytułem *Ballad of a Well-Known Gun*, która opowiada o tym, jak ludzie Pinkertona ścigali i schwytali jednego z braci Reno – prawdopodobnie chodzi o pojmanie Williama i Simeona w Indianapolis w 1868 roku⁴¹.

Jesse James (Gang James-Younger)

Do Gangu James-Younger należało dwóch braci James: starszy Alexander Franklin (Frank; ur. 10 stycznia 1842) oraz młodszy Jesse Woodson (ur. 5 września 1847). Obaj byli synami pastora kościoła baptystów i mieszkali, a później prowadzili swoją działalność, na obszarze stanu Missouri⁴². W czasie wojny secesyjnej stan ten pozostał przy Unii, lecz na jego terytorium mieszkała spora część zwolenników Konfederacji. Właśnie do nich należała rodzina Jamesów. Najpierw Frank, a od 1864 r. (mając 16 lat) Jesse należeli do konfederackiej formacji partyzanckiej działającej na terenie Missouri. Partyzantów tych określano mianem *Bushwhacker*⁴³.

⁴¹ *I pulled out my Stage Coach Times*

And I read the latest news

I tapped my feet in dumb surprise

And of course I saw they knew

—*The Pinkertons pulled out my bags*

And asked me for my name

I stuttered out my answer

And hung my head in shame.

Zob.: Elton John, *Ballad of a Well-Known Gun*, <https://www.youtube.com/watch?v=wdcvyik-JUy8>, [dostęp: dn. 02.01.2019].

⁴² W.A. Settle, *Jesse James Was His Name*, Missouri 1966, s. 6, http://books.google.pl/books?id=3cHhY4qAvdcC&pg=PR11&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false [dostęp: 22.09.2018].

⁴³ Zob. E. Ingenthron, *Civil War. Guerillas, Jayhawkers, Bushwhackers*, <http://thelibrary.org/lochist/periodicals/wrv/v2/n4/s65b.htm> [dostęp: 22.09.2018].

W tym właśnie czasie nawiązały się przyjacielskie relacje, które były podstawą do utworzenia w późniejszym czasie grupy przestępczej⁴⁴.

O ile regularne wojska walczących stron rzadko zapuszczały się na obszar Missouri, o tyle starcia między *Bushwhacker* a oddziałami lokalnej fanatycznej milicji wiernej Unii – których członków zwano *Jayhawkers*⁴⁵ – były częste i bardzo nieprzewidywalne. Przyjmuje się, że prawdopodobnie Frank James brał udział w Rajdzie Williama Clarke'a Quantrill'a i masakrze mężczyzn oraz chłopców w mieście Lawrence w stanie Kansas 21 sierpnia 1863 r., gdzie śmierć poniosły 164 osoby, a konsekwencje dla stanu były bardzo duże⁴⁶.

Zakończenie wojny secesyjnej sytuacji nie tylko nie ustabilizowało, lecz w takich stanach jak Missouri – mocno ją skomplikowało. Podziały polityczne i społeczne były głębokie. Dawni członkowie *Bushwhacker* nie tylko nie złożyli broni, lecz postanowili nękać nowe władze wierne Unii. Nie jest do końca jasne, czy w tej pierwszej powojennej fazie uczestniczyli Frank i Jesse Jamesowie, lecz faktem jest, że pierwszy napad na bank zorganizowali byli członkowie konfederackiej partyzantki. Z Clay County Savings Association w Liberty w stanie Missouri skradziono około 60 tysięcy dolarów⁴⁷. Z czasem jednak szeregi tego typu grup zaczęły się zmniejszać w związku z aktywnością lokalnej milicji i samosądów organizowanych przez samą społeczność⁴⁸.

W literaturze przyjmuje się, że bez wątpienia początek działalności Gangu James-Younger należy wiązać z napadem na bank w Richmond i zabójstwem zastępcy szeryfa George'a Franka S. Griffina i jego ojca 23 maja 1867 roku⁴⁹. Wczesniejsze działania braci James są tylko pewnymi przypuszczeniami, choć należy

⁴⁴ R. Naranjo, *Partisan Warfare in the American Civil War*, <https://ehistory.osu.edu/articles/partisan-warfare-american-civil-war> [dostęp: 22.09.2018].

⁴⁵ Zob. K. Mechem, *The Mythical Jayhawk*, 1944, <https://www.kshs.org/index.php?url=p/kansas-historical-quarterly-the-mythical-jayhawk/12962> [dostęp: 22.09.2018].

⁴⁶ Zob. H. D. Fisher, *Gun and the Gospel: Early Kansas and Chaplain Fisher*, <http://xroads.virginia.edu/~HYPER/HNS/Kansas/fisher3.html> [dostęp: 22 IX 2018]; *August 20 – 28, Quantrill's raid into Kansas, and pursuit by Union forces*, http://stellar-one.com/guerilla/0009_quantrills_raid_reports.htm [dostęp: 22.09.2018]; *The Lawrence Massacre*, http://www.kancoll.org/books/cordley_massacre/quantrel.raid.html [dostęp: 22.09.2018]; P.I. Wellman, *A Dynasty of Western Outlaws*, Nebraska 1986, http://books.google.pl/books?id=z-r0iff2kAWsC&pg=PA158&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false [dostęp: 22.09.2018].

⁴⁷ *Jesse James' Bank Robberies*, <http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/general-article/james-robberies/> [dostęp: 22.09.2018].

⁴⁸ D. E. Sutherland, *Jayhawkers and Bushwhackers*, <http://www.encyclopediaofarkansas.net/encyclopedia/entry-detail.aspx?entryID=2280> [dostęp: 22.09.2018].

⁴⁹ *Officer Down Memorial Page. Deputy Sheriff George Frank S. Griffin*, <http://www.odmp.org/officer/5742-deputy-sheriff-george-frank-s-griffin> [dostęp: 23.09.2018].

przyjąć, że to wtedy ukształtowały się ich przestępcze preferencje i dokonywali pierwszych aktów złamania prawa⁵⁰. O braciach James zrobiło się głośno 7 grudnia 1869 r., kiedy to podczas napadu na *Daviess County Savings Association* w Gallatin w stanie Missouri zastrzelili kasjera Johna W. Sheetsa. Wtedy po raz pierwszy pojawiły się listy gończe za osobami, które brały udział w zajściu⁵¹. Na uwagę zasługuje fakt, że założyciel „Kansas City Times”, John Newman Edwards, był krytykiem powojennej polityki rządowej i zwolennikiem Konfederacji. Publikując na łamach swojej gazety listy Jesse’go Jamesa, stworzył mit konfederalckiego bojownika o dawne wartości. Jednocześnie bronił jego przestępczych działań, próbując oczyścić go z zarzutów⁵². W tym też czasie na dobre uformował się gang braci James i Younger oraz kilku innych osób, a Jesse stał się twarzą tejże grupy.

Allan Pinkerton i jego Agencja zostali zatrudnieni do schwytania członków gangu prawdopodobnie na początku lat siedemdziesiątych XIX wieku. Przez ponad dziesięć lat bezskutecznie próbowano zakończyć działalność grupy przestępczej. Pinkerton nie miał wielu ludzi pochodzących z rejonu Missouri. Wysyłani, musieli pobierać wiele informacji od członków lokalnej społeczności, a przez to byli narażeni na dekonspirację. Wielu agentów z Agencji Pinkertona zginęło, choć brak bardziej szczegółowych informacji. Niepowodzenia oraz przeciągająca się sprawa spowodowała, że sam szef osobiście zajął się gangiem. Uznał, że jedynym miejscem, w którym mogą ukrywać się bracia James, jest dom ich matki. Dnia 26 stycznia 1876 r. dokonano niespodziewanej wizyty na rodzinnej farmie Jamesów, a do budynku mieszkalnego wrzucono ładunek zapalający. Braci tam nie było, lecz ich matka zginęła, co spowodowało bardzo nieprzyjemne komentarze ze strony prasy⁵³. Po tym wydarzeniu aktywność gangu spadła. Przyjmuje się, że nieustępliwość agentów i ciągła presja na członków grupy przestępczej miała wpływać na stopniowy upadek grupy przestępczej. Z tego też powodu 3 kwietnia 1882 r. członek gangu Robert Ford miał strzelić w tył głowy Jesse’emu Jamesowi (choć istnieją sugestie, że prawdziwy

⁵⁰ Zob. *Jesse James*, <http://www.frontiertimes.com/outlaws/jesse.html> [dostęp: 23.09.2018]; *Timeline of the James Gang*, <http://www.legendsofamerica.com/we-jessejamestimeline.html> [dostęp: 23.09.2018].

⁵¹ D. Wilkinson, *Unique Find! Civil lawsuit against Frank & Jesse James*, <http://daviesscountyhistoricalsociety.com/2007/08/30/unique-find-civil-lawsuit-against-frank-jesse-james/> [dostęp: 23.09.2018].

⁵² *Biography: John Newman Edwards*, <http://www.pbs.org/wgbh/americanexperience/features/biography/james-edwards/> [dostęp: 23.09.2018].

⁵³ *The Pinkerton Raid on Jesse James Farm*, http://www.ericjames.org/Jesse_James_Farm_Pinkerton_Raid.html [dostęp: 23.09.2018].

Jesse James zmarł w 1951 roku)⁵⁴. Frank James sam oddał się w ręce wymiaru sprawiedliwości⁵⁵.

Jesse James, zwłaszcza dzięki kulturze masowej, stał się ikoną Dzikiego Zachodu. Wystarczy wspomnieć o jednym z filmów o bardzo wymownym tytule: *Zabójstwo Jesse'ego Jamesa przez tchórzliwego Roberta Forda* (*The Assassination of Jesse James by the Coward Robert Ford*) z 2007 roku w reżyserii Andrew Dominika⁵⁶. Filmów było o wiele więcej, nie mówiąc już o utworach muzycznych poświęconych słynnemu przestępcy.

Choć w tej sprawie mieliśmy do czynienia z porażką działań Agencji Pinkertona, co wpłynęło na opinię o firmie, to agenci do samego końca nie zaprzestali działań. Owa nieugiętość i bezkompromisowość stała się wiele lat później znakiem rozpoznawczym Federalnego Biura Śledczego, która korzystała z dorobku Agencji – Allan Pinkerton przekazał poprzedniczce FBI potężną bazę danych obejmującą przestępców działających w kraju⁵⁷. Agencja Pinkertona podkreślała, że żadne przestępstwo nie ulega przedawnieniu, zapomnieniu czy zatarciu.

The Molly Maguires

Równolegle do sprawy Jesse'ego Jamesa Allan Pinkerton i jego agenci prowadzili sprawę tajnej organizacji *The Molly Maguires* w latach siedemdziesiątych XIX wieku. Sukces medialny tej sprawy częściowo przesłonił porażkę związaną z Jamesem⁵⁸.

The Molly Maguires było tajną organizacją zrzeszającą Irlandczyków oraz amerykańskich górników irlandzkiego pochodzenia. Powstała ona w XIX wieku, a jej działalność została praktycznie zakończona serią aresztowań między 1876 a 1878 r., głównie dzięki działaniom pracowników Agencji Pinkertona. Członków tajnej organizacji oskarżano o podpalenia, porwania, morderstwa i inne przestępstwa. Członkowie *The Molly Maguires*, jak już wskazaliśmy, wywodzili

⁵⁴ *The Pinkertons and Jesse James*, <http://tripsintohistory.com/2012/03/20/the-pinkertons-and-jesse-james/> [dostęp: 23.09.2018]; D.C. Andrews, *Jesse James and Meramec Caverns: Another Route 66 Story*, http://www.sleuthsayers.org/2013/06/jesse-james-and-meramec-caverns-another_18.html [dostęp: 23.09.2018].

⁵⁵ Zob. Wm. T. Richardson, *James & Youngers The Life and Trial of Frank James*, <http://www.civilwarstlouis.com/History/jamesgangfrankjamestrial.htm> [dostęp: 23.09.2018].

⁵⁶ *Zabójstwo Jesse'ego Jamesa przez tchórzliwego Roberta Forda*, <http://www.filmweb.pl/Zabojstwo.Jesseego.Jamesa.Przez.Tchorzliwego.Roberta.Forda> [dostęp: 23.09.2018].

⁵⁷ L. Lad Panek, *Probable Cause: Crime Fiction in America*, Bowling Green 1990, s. 48, https://books.google.pl/books?id=Uq6wZlxsT0IC&pg=PA48&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [dostęp: 23.09.2018].

⁵⁸ Zob. A. Pinkerton, *The Molly Maguires and the detectives*, New York 1880, <https://archive.org/stream/mollymaguiresdet00pink#page/n5/mode/2up> [dostęp: 23.09.2018].

się głównie z klasy robotniczej⁵⁹, ludzi Pinkertona wynajęli zaś przedsiębiorcy. Później przedstawiano to w środkach masowego przekazu jako walkę klasową. Skuteczność działań Agencji była wówczas bezsprzeczna⁶⁰.

Nazwa organizacji wskazuje, że ruch ten narodził się na terenie Irlandii i przybył do Stanów Zjednoczonych wraz z migrującymi Irlandczykami. Organizacja ta miała na celu zintegrować imigrantów w celu lepszego współdziałania. Tajna forma istnienia związana była z niejednokrotnie nielegalnymi formami wpływania na właścicieli kopalń w celu wywalczenia pewnych przywilejów⁶¹.

W drugiej połowie XIX wieku węgiel kamienny stał się cennym kruszcem. Firmy wydobywające do pracy w kopalniach rekrutowały imigrantów, gdyż byli oni najtańsi⁶². Oszczędzono nie tylko na pensjach, lecz także na zabezpieczeniach, co miało wpływ na warunki pracy. Wypadki – w tym śmiertelne – zdarzały się bardzo często. Przykładem tych zaniedbań był pożar w kopalni Avondale w Pensylwanii, który wybuchł 6 września 1869 roku⁶³. Zginęło wówczas 110 osób. Górnicze protesty w pierwszych latach po wojnie secesyjnej były w zdecydowanej większości ignorowane. Lata 1873–1878 (a w niektórych państwach nawet dłużej) to czas gospodarczego kryzysu, który w pierwszej kolejności dotknął robotników, w tym górników⁶⁴. Z tego powodu relacje na linii właściciele kopalń–przywódca związkowi były bardzo napięte.

W 1873 roku prezes *Philadelphia and Reading Railroad* oraz *Philadelphia and Reading Coal and Iron Company* Franklin Benjamin Owen zatrudnił Allana Pinkertona i jego Agencję do inwigilowania oraz rozpracowania górniczych

⁵⁹ Zob. F. P. Dewees, *The Molly Maguires. The Origin, Growth, and Character of the Organization*, Philadelphia 1877, <https://archive.org/stream/mollymaguiresori00deweuoft#page/n5/mode/2up> [dostęp: 23.09.2018].

⁶⁰ Zob. R. J. Godlstein, *Political Repression in Modern America from 1870 to 1976*, Urbana 2001, http://books.google.pl/books?id=2Za8lifq1mYC&pg=PR3&hl=pl&source=gb_s_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false [dostęp: 23.09.2018].

⁶¹ Zob. K. Kenny, *Making Sense of the Molly Maguires*, New York Oxford 1998, s. 13, <https://www.questia.com/read/41407663/making-sense-of-the-molly-maguires> [dostęp: 23.09.2018].

⁶² Zob. M. Pollock, *The Molly Maguires: Labor Heroes or Ethnic Terrorists?*, <http://www.eiu.edu/historia/pollock.pdf> [dostęp: 23.09.2018]; *Stories from PA History. King Coal: Mining Bituminous*, <http://explorepahistory.com/story.php?storyId=1-9-18> [dostęp: 23.09.2018].

⁶³ Zob. J. L. Thomas, *The Avondale Mine Disaster September 6, 1869 Part I: Description of the Mine and Accident*, http://www.thomasgenweb.com/avondale_report.html [dostęp: 23.09.2018]; J. L. Thomas, *The Avondale Mine Disaster September 6, 1869 Part II: Initial Recovery Efforts*, http://www.thomasgenweb.com/avondale_report2.html [dostęp: 23 IX 2018]; *The Great Disaster at Avondale Colliery – September 6, 1869*, http://www.thomasgenweb.com/avondale_report.html [dostęp: 23.09.2018].

⁶⁴ Zob. M. Feherty, *The Panic of 1873: A Free Market Perspective*, <http://www2.gcc.edu/dept/econ/ASSC/Papers2013/ASSC2013-FahertyMatt.pdf> [dostęp: 23.09.2018].

stowarzyszeń⁶⁵, takich jak *Workingmen's Benevolent Association* (WBA)⁶⁶, *Ancient Order of Hibernians* (AOH)⁶⁷ oraz *The Molly Maguires*⁶⁸.

Symbolem działań Agencji Pinkertona była postać Jamesa McParlana, który pod pseudonimem „James McKenna” dokonał pełnej infiltracji omawianej organizacji i walnie przyczynił się do jej rozwiązania⁶⁹. Nie tylko odkrył przywódców tajnego stowarzyszenia, lecz także dostarczył dowodów ich winy. Sąd wydał wyroki skazujące, a ponieważ wielu było oskarżanych o morderstwo, dnia 21 czerwca 1877 r. powieszonych zostało dziesięć osób – w późniejszym okresie – kolejne dziesięć⁷⁰. Ostatni proces miał miejsce rok później⁷¹.

W procesach wykorzystano dowody zgromadzone przez agenta pracującego dla Agencji Pinkertona. Do historii przeszedł proces Thomasa Munleya oraz Charlesa McAllistera oskarżonych o zamordowanie 1 września 1875 r. Thomasa Sangera oraz Williama Urena. Obaj zostali aresztowani 10 lutego 1876 r., a wyrok skazujący zapadł 12 lipca tego samego roku. Zeznania Jamesa McParlana uznano za w pełni wiarygodne i kluczowe dla wydanego wyroku. Obaj skazani zostali powieszeni⁷².

Musimy zwrócić uwagę na kilka elementów. Po pierwsze, wielu historyków podaje w wątpliwość, czy organizacja *The Molly Maguires* rzeczywiście istniała, czy była to może braterska filia jakiejś innej organizacji. Faktem jednak jest, że przypadki łamania prawa były prawdziwe, a co za tym idzie – winnych nale-

⁶⁵ Zob. R. Jensen, *The Molly Maguires*, <http://tiger.uic.edu/~rjensen/molly.htm> [dostęp: 23.09.2018].

⁶⁶ Zob. M. W. Schlegel, *The Workingmen's Benevolent Association: First Union of Anthracite Miners*, 1943, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cad=3&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewit0N_FgNHdAhXHkSwKHYYDCCzcQFjA-CegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fjournals.psu.edu%2Fphj%2Farticle%2Fdownload%2F21446%2F21215&usq=AOvVaw0r41_yKSOKjnBLBmo3eJWo [dostęp: 23.09.2018].

⁶⁷ Oficjalna strona internetowa wciąż działającej organizacji, <https://aoh.com/about-the-aoh/> [dostęp: 23.09.2018].

⁶⁸ J. Simkin, *Franklin Owen*, <http://spartacus-educational.com/USAgowenF.htm> [dostęp: 23.09.2018]; *Allan Pinkerton and Benjamin Franklin to F.B. Gowen, 1875-03-02*, http://digital.hagley.org/1520_1001_02_03#page/1/mode/1up [dostęp: 23.09.2018].

⁶⁹ Zob. C. Moffet, *The Overthrow of the Molly Maguires. Stories from the Archives of the Pinkerton Detective Agency*, „McClure's Magazine” 1894, <https://ehistory.osu.edu/exhibitions/gildedage/content/mollymaguires> [dostęp: 23.09.2018].

⁷⁰ *The Molly Maguires*, <http://historymatters.gmu.edu/d/6759> [dostęp: 23.09.2018].

⁷¹ P. A. Weisman, *The Molly Maguires*, <http://www.lehigh.edu/~ineng/paw/paw-history.htm> [dostęp: 23.09.2018].

⁷² Zob. F. A. Godcharles, *Mollie [!] Maguires, Munley and McAllister, Arrested for Murder of Thomas Sanger and William Uren. February 10, 1876*, Milton 1924, http://web.archive.org/web/20051217083211/http://www.dep.state.pa.us/dep/PA_env-Her/history_1681_1945/molliemaguires.htm [dostęp: 23.09.2018].

żało ścigać. Po drugie, w społeczeństwie istniało przeświadczenie, że Agencja Pinkertona z formacji detektywistycznej przekształca się w prywatną policję na usługach bogatych przedsiębiorców. W późniejszym okresie fala krytyki była jeszcze większa. Po trzecie, medialny aspekt sprawy doprowadził do publicznej debaty nad prawami pracowniczymi. Również w kulturze sprawa ta miała swoje odbicie. Wystarczy wspomnieć o filmie *The Molly Maguires* z 1970 r. w reżyserii Martina Ritta. Jedną z głównych ról zagrał znany aktor Sean Connery⁷³.

Departament Sprawiedliwości

W 1871 r. amerykański Kongres przeznaczył kwotę 50 tysięcy dolarów na działalność nowo utworzonego Departamentu Sprawiedliwości. Jego głównym zadaniem miało być ściganie przestępstw o charakterze federalnym. Mimo że kwota była duża jak na ówczesne czasy, jednak ze względu na rozmiar problemów – niewystarczająca. Przyjęto, że w pierwszym okresie zadania będą wykonywać prywatne firmy. Wtedy wybrano tylko jedną – Agencję Pinketona. Był to największy sukces firmy szkockiego imigranta⁷⁴.

W chwili śmierci, 1 lipca 1884 roku, Allan Pinkerton mógł się uważać za jednego z bardziej wpływowych ludzi w Stanach Zjednoczonych. Sprawa *Molly Maguires* w sferze medialnej częściowo nadszarpięła dobrą opinię o agencji – dziennikarze byli bardzo krytyczni – lecz w kwestii finansowej, czy polityczno-biznesowych wpływów, nie było powodów do narzekania. Kluczowy okazał się strajk Homestead niedaleko Pittsburgha. 6 lipca 1892 r. Wtedy 300 pracowników Agencji chroniło obszar młyna oraz „łamistrajków”, czyli tych, którzy pracowali pomimo ogłoszenia przez kolegów strajku. Doszło do starć, w których zginęło 16 osób, a 23 zostały ranne. Opinie prasy były jeszcze bardziej krytyczne niż zazwyczaj⁷⁵. Kongres amerykański przyjął 3 marca 1893 r. antypinkertonowską ustawę (*Anti-Pinkerton Act*) o numeracji 5 USC 3108. Rząd nie mógł już wykorzystywać osób zatrudnionych w Agencji Detektywistycznej Pinkertona ani innej

⁷³ *Molly Maguires* (1970), <http://www.filmweb.pl/film/Molly+Maguire-1970-7812#> [dostęp: 23.09.2018].

⁷⁴ Zob. W. Churchill, *The Trajectory of Political Policing in the United States, 1870 to the Present*, <http://web.archive.org/web/20090729182154/http://geocities.com/travbailey/index.html> [dostęp: 23.09.2018].

⁷⁵ Zob. *What a Boatman Saw*, w: *The New York Times*, 7 lipiec 1892, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9404EED61538E233A25754C0A9619C94639ED7CF> [dostęp: 23.09.2018]; A. G. Burgoyne, *Homestead. A Complete History of the Struggle of July, 1892, between the Carnegie-Steel Company, Limited, and the Amalgamated Association of Iron and Steel Workers*, Pittsburgh 1893, <http://www.gutenberg.org/files/42589/42589-h/42589-h.htm> [dostęp: 23.09.2018].

podobnej organizacji⁷⁶. Tym samym zakończyła się współpraca z Departamentem Sprawiedliwości, a sama Agencja z jednej strony jeszcze bardziej związała się z prywatnymi przedsiębiorcami, a z drugiej na ściganiu przestępców w zamian za nagrodę od budżetu państwa.

Śmierć Allana Pinkertona i dalsza działalność Agencji

Allan Pinkerton zmarł w Chicago 1 lipca 1884 r. o 15.05⁷⁷. Według oficjalnych informacji miał potknąć się na chodniku i przygryźć język. Przyczyną śmierci miała być gangrena. Nieoficjalne doniesienia podważają oficjalną wersję zdarzeń – mowa jest o udarze bądź malarii⁷⁸.

Zmarł człowiek, który bez mała trzy dekady nie schodził z pierwszych stron gazet. Jego działalność przez jednych była wychwalana, a przez innych krytykowana. Jedni wiązali go z pościgami za najsłynniejszymi przestępcami oraz z abolicjonizmem, inni podkreślali związek z bogatymi przedsiębiorcami. Do historii przeszedł jako ten, który ścigał przestępców. Wielu było w imieniu prawa wieszanych, mimo że sam Pinkerton był przeciwnikiem kary śmierci. W chwili jego śmierci kondycja Agencji była wyśmienita. Później jednak kierownictwo w firmie przejęli synowie, którzy mocno złączyli los Agencji Pinkertona z bogatymi przedsiębiorcami, co znacząco zmieniło opinię o niej samej⁷⁹.

Wyraźny początek zmian w funkcjonowaniu Agencji nastąpił przy okazji opisanego już strajku w Homestead. Najskrupulatniej związek Agencji z prywatnym kapitałem analizowała w latach 1936–1941 jeden z organów Komisji Praw Obywatelskich (*Committee on Education and Labor, Subcommittee Investigating Violations of Free Speech and the Rights of Labor – Komisja Edukacji i Pracy, Podkomitet badający naruszenia wolności słowa i praw pracowniczych*) pod przewodnictwem Roberta M. La Follette'a. Podkreślono związki między przemysłowcami a firmami, które mogły działać jak prywatna policja, a poza tym szpiegostwo

⁷⁶ §3108. Employment of detective agencies; restrictions

An individual employed by the Pinkerton Detective Agency, or similar organization, may not be employed by the Government of the United States or the government of the District of Columbia. W: <http://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title5-section3108&num=0&edition=prelim> [dostęp: 23.09.2018].

⁷⁷ *Allan Pinkerton's Death. The Career of the Great Detective Ended*, w: *The New York Times*, 2 lipiec 1884, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=F50D14FF3F5B10738DDAB0894DF405B8484F0D3> [dostęp: 23.09.2018].

⁷⁸ R. Allanson, *Allan Pinkerton (1819-1884). Watching the detective*, <http://www.scotlandmag.com/magazine/issue63/12010383.html> [dostęp: 23.09.2018].

⁷⁹ S. P. O'Hara, *Private Guards, Public Goods, and Political Violence: or lessons from the end of the Gilded Age*, <https://www.press.jhu.edu/news/blog/private-guards-public-goods-and-political-violence-or-lessons-end-gilded-age> [dostęp: 23.09.2018].

przemysłowe, formy represji wobec członków związków zawodowych oraz inne formy uniemożliwiające przeprowadzanie strajków. Ustalono, że w momencie rozpoczęcia prac Komisji Agencja Pinkertona miała swoich agentów w każdym związku zawodowym w każdym stanie. To pokazuje, jak olbrzymią pracę wykonała Agencja Pinkertona. Mimo braku skutków prawnych działań Komisji opinia publiczna była bardzo niezadowolona⁸⁰.

Agencja Pinkertona – pomimo swojego nowego sposobu zarobkowania – nie zaprzestała działalności związanej z ideą założyciela, czyli ścigania przestępców. Bez względu na książkowe pozycje, po które sięgniemy, to każda z nich uwzględnia datę 7 listopada 1908 r. Wtedy to w pobliżu San Vicente w południowej Boliwii zastrzelono (bądź popełnili samobójstwo) Roberta Leroya Parkera, znanego jako Butch Cassidy, oraz Harry'ego Alonzo Longabaugh alias Sundance Kid (pojawiają się jednak opinie, że mogli spreparować własną śmierć). Byli to jedni z najsłynniejszych przestępców na Dzikim Zachodzie. Trudnili się głównie napadami. Prawdopodobnie w strzelaninie, w której obaj zginęli, uczestniczyło dwóch agentów Pinkertona. Ta sprawa była bardzo głośna i na pewien czas znowu zapewniła Agencji dobrą opinię w amerykańskiej prasie⁸¹.

Inną głośną sprawą prowadzoną przez Agencję Pinkertona, były działania pierwszego oficjalnego amerykańskiego seryjnego mordercy Hermana Webstera Mudgetta alias Doktor Henry Howard Holmes. Podczas Światowych Targów w Chicago w 1893 r.⁸² stworzył on hotel, w którym miał zamordować nieznaną liczbę osób. Maksymalne szacunki mówią o 200 morderstwach. Herman Webster

⁸⁰ Zob. *Lafollette Heading the Civil Liberties Committee in Pinkerton Detective Agency Investigation*, <http://www.paintingsoncanvas.net/print-108273-7112983/lafollette-heading-civil-liberties-committee-pinkerton-detective-agency-investigation-premium-photographic-print/> [dostęp: 23.09.2018]; A. Brenner, B. Day, I. Ness, *The Encyclopedia of Strikes in American History*, New York 2009, <http://books.google.pl/books?id=EHzk54IjNpEC&pg=PA62&lp-g=PA62&dq=la+follette+committee+pinkerton&source=bl&ots=8hNXxBem2P&sig=n-RNuH-u8JiFEW6vIa2rWp1Ni3es&hl=pl&sa=X&ei=RpGkUpfyKonkswb5xoCQD-Q&ved=0CE0Q6AEwBQ#v=onepage&q&f=false> [dostęp: 23.09.2018]; D. R. Williams, *Call in Pinkerton's: American Detectives at Work for Canada*, Toronto 1998, <http://books.google.pl/books?id=4kGmPqmmGt4C&pg=PA219&lp-g=PA219&dq=la+follette+committee+pinkerton&source=bl&ots=Z1iW2Ihmd6&sig=L7C8EymzGQJS7IcenP0p6r6R3mg&hl=pl&sa=X&ei=RpGkUpfyKonkswb5xoCQDQ&ved=0CFQQ6AEwBg#v=onepage&q=la%20follette%20committee&f=false> [dostęp: 23.09.2018].

⁸¹ Zob. *History of Butch Cassidy, LeRoy Parker*, http://www.utah.com/oldwest/butch_cassidy.htm [dostęp: 23.09.2018]; *Sundance Kid and Henry Long 1867-1936*, <http://www.sundance-kidhenrylong.com/> [dostęp: 23.09.2018]; B. Kimmel, *Butch and Sundance: The Early Days*, http://www.kritzerland.com/KL_Butch_Sundance_EarlyNotesR.pdf [dostęp: 23.09.2018]; C. Pendle, *Butch Cassidy comes to town*, <http://downloads.bbc.co.uk/wales/archive/bbc-north-west-wales-family-history-butch-cassidy.pdf> [dostęp: 23.09.2018].

⁸² Zob. *The World's Columbian Exposition: Idea, Experience, Aftermath*, <http://xroads.virginia.edu/~MA96/WCE/title.html> [dostęp: 23.09.2018].

Mudgett urodził się 16 maja 1860 r. w Gilmanton w New Hampshire. Z tego co wiemy to ojciec był alkoholikiem. W 1884 r. ukończył szkołę medyczną. Był trzykrotnie żonaty, przy czym drugi i trzeci raz ożenił się bez uprzedniego rozwodu. Miał też kilka nieformalnych związków. Wiadomym jest, że H. H. Holmes popełnił kilka przestępstw związanych z handlem nieruchomościami, lecz brak konkretów, czy za to odpowiedział prawnie. W związku ze zbliżającymi się targami EXPO Chicago 1893 zbudował swój „Zamek”, jak budynek ten w okolicy nazywało. Posiadał on ciekawą konstrukcję: pokoje bez okien, labirynty schodów prowadzące nieraz donikąd, pokoje otwierane od zewnątrz, specjalne rynny prowadzące do piwnicy, piece krematoryjne w piwnicy, w pokojach specjalne rurki do tłoczenia gazu etc.⁸³ Mudgett został przyłapany na przestępstwach ubezpieczeniowych, a odkrycie tego było dziełem Franka P. Geyera z Agencji Pinkertona. W trakcie dochodzenia odkrył ciała dwóch dziewczynek, które były córkami współpracownika Mudgetta⁸⁴. Agenci zaczęli go śledzić. Aresztowanie, które nastąpiło 17 listopada 1894 r., było związane z kradzieżą konia i podejrzeniem próby ucieczki. Zatrzymania dokonali agenci z Agencji Pinkertona. Wtedy też policja przeszukała „Zamek”. Odkryto, że Mudgett mordował głównie kobiety – blondynki – lecz mógł uśmiercić też kilku mężczyzn. Pierwszy amerykański seryjny morderca został powieszony⁸⁵ 7 maja 1896 roku⁸⁶. Działania Franka P. Geyera były przez media szeroko opisywane. Ponadto należy zauważyć, że w oficjalnych biografjach Mudgetta jest luka czasowo i do końca nie wiemy do w tym czasie się działo ze wspomnianym mordercą. Co ciekawe, czas

⁸³ C. Adams, *Did Dr. Henry Holmes kill 200 people at a bizarre “castle” in 1890s Chicago?*, <http://www.straightdope.com/columns/read/620/did-dr-henry-holmes-kill-200-people-at-a-bizarre-castle-in-1890s-chicago> [dostęp: 23.09.2018].

⁸⁴ D. Pawlak, *American Gothic: The Strange Life of H.H. Holmes*, http://web.archive.org/web/20080611011945/http://www.themediadrome.com/content/articles/history_articles/holmes.htm [dostęp: 23.09.2018].

⁸⁵ *Holmes Cool To The End*, „The New York Times” 1896, 8 May, cyt. za: „NYTimes.com”, <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9807EED7123EE333A2575BC0A-9639C94679ED7CF> [dostęp: 23.09.2018].

⁸⁶ Zob. K. Ramsland, *H. H. Holmes: Master of Illusion*, <http://truecrimecases.blogspot.com/2012/07/h-h-holmes-master-of-illusion.html> [dostęp: 23.09.2018]; *The Murder Hotel*, <https://maskofreason.wordpress.com/the-book-of-mysteries/mysteria-obscura/the-murder-hotel/> [dostęp: 23.09.2018]; J.B. Martin, *The Master of the Murder Castle A classic of Chicago crime*, <http://harpers.org/archive/1943/12/the-master-of-the-murder-castle/> [dostęp: 23.09.2018]; J. Brown, E. Hickey, B. Harris, *H.H. Holmes. One of America’s First Recorded Serial Murderers*, <https://1q5krviw73e3rlh854lufacx-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/10/Forensic-Scholars-Today-1.2-H.H.-Holmes-One-of-Americas-First-Recorded-Serial-Murderers.pdf> [dostęp: 23.09.2018].

ten jest zgodny ze słynnymi poczynaniami Kuby Rozpruwacza. Jednakże ta zbieżność nigdy nie została do końca wyjaśniona⁸⁷.

Kolejną słynną sprawą, która wiąże się z działaniami Agencji Pinkertona, jest złapanie zabójcy czwartego z kolei byłego gubernatora stanu Idaho, Franka Steunenberg. Pełnił on swój urząd od 4 stycznia 1897 r. do 7 stycznia 1901 roku. Stanowisko zdobył dzięki poparciu partii demokratycznej oraz związków zawodowych. Ten drugi aspekt jest o tyle ważny, że w 1899 roku miała miejsce ostra konfrontacja między związkowcami a właścicielami kopalń, którzy nie zgadzali się na podwyżkę płac, a działania związków górniczych były ujawniane przez agentów z Agencji Pinkertona. Steunenberg w tym sporze nie stanął po stronie związkowców, przez co stracił szansę na trzecią kadencję⁸⁸. Ostatecznie zginął w wybuchu bomby podłożonej pod jego dom 30 grudnia 1905 roku. Sprawę prowadził agent z Agencji Pinkertona, James McParland⁸⁹, który zgromadził główny materiał dowodowy przeciwko aresztowanemu krótko po zabójstwie Harry'emu Orchardowi⁹⁰. W trakcie procesu Orchard zeznał, że to było zlecenie od związków zawodowych i wcześniej zabił już 17 osób. Związkowi liderzy w późniejszych procesach zostali uniewinnieni⁹¹, Orchard zaś resztę życia spędził w więzieniu.

Zakończenie

Agencja Pinkertona istnieje do dziś, lecz w 1999 r. przeszła gruntowną reorganizację i funkcjonuje pod nazwą *Pinkerton Government Services, Inc*⁹². W 2003 r.

⁸⁷ *Was Chicago doctor serial killer London's Jack the Ripper? Descendant of American murderer investigates links between the notorious criminals*, <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2241334/Was-Chicago-doctor-serial-killer-Londons-Jack-Ripper-Descendant-American-murderer-investigates-links-notorious-criminals.html> [dostęp: 23.09.2018].

⁸⁸ *Frank Steunenberg (1861–1905)*, <http://www.findagrave.com/cgi-bin/fg.cgi?page=gr&GRid=6570925> [dostęp: 23.09.2018]; *The Confession and Autobiography of Harry Orchard*, New York 1907, http://moses.law.umn.edu/darrow/documents/Confessions_and_Autobiography_of_Harry_Orchard.pdf [dostęp: 23.09.2018].

⁸⁹ *Pinkerton's Great Detective - The Amazing Life and Times of James McParland by Beau Riffenburgh*, <http://steunenberg.blogspot.com/2013/11/pinkertons-great-detective-amazing-life.html> [dostęp: 23.09.2018].

⁹⁰ *Murder of Frank Steunenberg*, <https://spartacus-educational.com/USAsteunenberg.htm> [dostęp: 23.09.2018]; *Harry Orchard redl name*, *Lewiston Morning Tribune* 4 styczeń 1906, <http://news.google.com/newspapers?id=G35fAAAAIIBAJ&sjid=8y8MAAAAIAIAJ&pg=6014%2C261611> [dostęp: 23.09.2018].

⁹¹ *Not Guilty!*, „*Lewiston Morning Tribune*” 1907, 29 July, <http://news.google.com/newspapers?id=EJNfAAAAIIBAJ&sjid=9TAMAAAIAIAJ&pg=6374%2C3232351> [dostęp: 23.09.2018].

⁹² Oficjalna strona firmy: <https://www.pinkerton.com/#slice2> [dostęp: 23.09.2018].

stała się częścią szwedzkiego potentata *Securitas AB*⁹³. Jak możemy przeczytać na stronie internetowej firmy, priorytetowe są dla niej uczciwość, czujność i doskonałenie umiejętności. Poprzez uczciwość należy rozumieć otwarte wyrażanie opinii, podkreślanie nieprawidłowości w sprawozdaniach, nietajenie informacji czy rzetelną pracę na terenie zakładu. Tym samym firma dalej podkreśla chęć uczynienia priorytetowym swoje związki z przedsiębiorcami. Poprzez czujność podkreśla usługi inwigilacyjne, z których jest dumna. Natomiast pomoc wiąże się z interwencjami, gdy zachodzi takowa potrzeba⁹⁴. Wraz z pojawieniem się Federalnego Biura Śledczego Agencja Pinkertona przestała być agencją detektywistyczną (w pierwszym rozumieniu tego zwrotu), a coraz bardziej przekształcała się w agencję ochrony prywatnych przedsiębiorstw, działająca na ich zlecenie.

W 1907 r. ukazała się książka Morrisa Friedmana *The Pinkerton Labor Spy*⁹⁵. Uznaje się, że jest to jedna z bardziej krytycznych publikacji poświęconych działaniom Agencji Pinkertona. Autor podkreśla, że obywatele Stanów Zjednoczonych mają żal nie do detektywów i ich poczynań, lecz do kierownictwa firmy, które zmieniło strategię działania. Allan Pinkerton stworzył agencję detektywistyczną, zawód detektywa oznaczał pewien status. Związek firmy z przedsiębiorcami i walka w ich imieniu ze związkami zawodowymi znacząco nadszarpnęły ten wizerunek. „Wierzymy, że w imię postępu, sprawiedliwości i wspólnego braterstwa zarówno Kongres, jak i poszczególne legislatury stanowe powinny przyjąć takie przepisy ustawowe, aby położyć kres szybko rozwijającemu się złemu handlowi usług szpiegowskich używanych przeciwko ludziom pracy”⁹⁶. Musiało minąć wiele lat, by coś w tej materii się zmieniło.

Agencja Pinkertona wpisała się w historię Stanów Zjednoczonych – zwłaszcza w okresie Rekonstrukcji i Dzikiego Zachodu. Agenci przetarli ślad takim organom, jak Centralna Agencja Wywiadowcza czy Federalne Biuro Śledcze. Pod koniec XIX wieku Agencja Pinkertona posiadała jedną z największych na świecie baz danych przestępców, która stała się podstawą i chlubą FBI. Sprawy, które prowadziła, dzięki środkom masowego przekazu i kulturze popularnej są znane na całym świecie do dziś.

Słowa kluczowe: Allan Pinkerton, Agencja Detektywistyczna Pinkertona, Stany Zjednoczone, XIX wiek, „Dziki Zachód”

⁹³ Oficjalna strona firmy: <https://www.securitas.com/> [dostęp: 23.09.2018].

⁹⁴ *Values*, <https://www.pinkerton.com/our-difference/our-values> [dostęp: 23.09.2018].

⁹⁵ M. Friedman, *The Pinkerton Labor Spy*, New York 1907, <http://www.rebelgraphics.org/wfmhall/pinkertonlaborspy00.html> [dostęp: 23.09.2018].

⁹⁶ *We believe that in the name of progress, justice and a common brotherhood, both the Federal Congress and the different State legislatures should adopt such laws as will put an end to the rapidly-growing evil of the labor spy trade.* Tamże.

Summary:

Allan Pinkerton and his agency after the end of the civil war in the United States

Allan Pinkerton created the first detective agency in the United States. Work style and a powerful database have become the foundations of later organizations such as: the Federal Bureau of Investigation FBI and the Secret Service. However, in the era of today's mass culture, Pinkerton's agents appear as black characters, while some criminals – like Jesse James – have been called Wild West conquerors and heroes. Pinkerton can dream about such positive fame as Sherlock Holmes, who, as a fictional character, arouses positive emotions in modern people. This article was intended to present the image of the United States after the Civil War.

Keywords: Allan Pinkerton, Pinkerton National Detective Agency, United States, XIX century, Wild West

Bibliografia

- Adams C., *Did Dr. Henry Holmes kill 200 people at a bizarre "castle" in 1890s Chicago?*, <http://www.straightdope.com/columns/read/620/did-dr-henry-holmes-kill-200-people-at-a-bizarre-castle-in-1890s-chicago> [dostęp: 23.09.2018].
- Allanson R., *Allan Pinkerton (1819–1884). Watching the detective*, <http://www.scotlandmag.com/magazine/issue63/12010383.html> [dostęp: 23.09.2018].
- Andrews D.C., *Jesse James and Meramec Caverns: Another Route 66 Story*, http://www.sleuthsayers.org/2013/06/jesse-james-and-meramec-caverns-another_18.html [dostęp: 23.09.2018].
- Baker L.C., *The Secret Service in the Civil War*, 1867, https://books.google.pl/books?id=-B4uACwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=lafayette+baker&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjF0cv8_M3dAhVMDuwKHVg_AlkQ6AEILDAB#v=onepage&q&f=false [dostęp: 22.09.2018].
- Bell W., *Reno Gang's Reign of Terror*, <http://www.historynet.com/reno-gangs-reign-of-terror.htm> [dostęp: 22.09.2018].
- Brown G.W., *Baltimore and the Nineteenth of April 1861. A Study of the War*, Baltimore 1887, <http://memory.loc.gov/cgi-bin/ampage?collId=lhbc&fileName=03453/lhbc03453.db&recNum=4&itemLink=r?ammem/lhbcbbib:@field%28NUMBER+@od1%28lhbc-b+03453%29%29&linkText=0> [dostęp: 22.09.2018].
- Brown J., Hickey E., Harris B., *H.H. Holmes. One of America's First Recorded Serial Murderers*, <https://1q5krviw73e3rlh854lufacx-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2015/10/Forensic-Scholars-Today-1.2-H.H.-Holmes-One-of-Americas-First-Recorded-Serial-Murderers.pdf> [dostęp: 23.09.2018].
- Burgoyne A.G., *Homestead. A Complete History of the Struggle of July, 1892, between the Carnegie Steel Company, Limited, and the Amalgamated Association of Iron and Steel Workers*, Pittsburgh 1893, <http://www.gutenberg.org/files/42589/42589-h/42589-h.htm> [dostęp: 23.09.2018].
- Pendle C., *Butch Cassidy comes to town*, <http://downloads.bbc.co.uk/wales/archive/bbc-north-west-wales-family-history-butch-cassidy.pdf> [dostęp: 23.09.2018].

- Churchill W., *The Trajectory of Political Policing in the United States, 1870 to the Present*, <http://web.archive.org/web/20090729182154/http://geocities.com/travbailey/index.html> [dostęp: 23.09.2018].
- Cook J., *Military Intelligence During America's Civil War*, 2011, https://www.americancivilwar.asn.au/meet/2011_08_15%20military%20intelligence%20paper%20SydACWRT.pdf [dostęp: 22.09.2018].
- Daley J., *How the Reno Gang Launched the Era of American Train Robberies*, <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/reno-gang-launched-era-american-train-robberies-180960702/> [dostęp: 22.09.2018].
- Deweese F.P., *The Molly Maguires. The Origin, Growth, and Character of the Organization*, Philadelphia 1877, <https://archive.org/stream/mollymaguiresori00deweuoft#page/n5/mode/2up> [dostęp: 23.09.2018].
- Everett G., *Chartism or the Chartist Movement*, <http://www.victorianweb.org/history/hist3.html> [dostęp: 21.09.2018].
- Feherty M., *The Panic of 1873: A Free Market Perspective*, <http://www2.gcc.edu/dept/econ/ASSC/Papers2013/ASSC2013-FahertyMatt.pdf> [dostęp: 23.09.2018].
- Fisher H.D., *Gun and the Gospel: Early Kansas and Chaplain Fisher*, <http://xroads.virginia.edu/~HYPER/HNS/Kansas/fisher3.html> [dostęp: 22.09.2018].
- Friedman M., *The Pinkerton Labor Spy*, New York 1907, <http://www.rebelgraphics.org/wfmhall/pinkertonlaborspy00.html> [dostęp: 23.09.2018].
- Garau A., *The Untold Story Of Kate Warne, The World's First Female P.I.*, <https://allthatsinteresting.com/kate-warne> [dostęp: 22.09.2018].
- Godcharles F.A., *Mollie [!] Maguires, Munley and McAllister, Arrested for Murder of Thomas Sanger and William Uren. February 10, 1876*, Milton 1924, http://web.archive.org/web/20051217083211/http://www.dep.state.pa.us/dep/PA_env-Her/history_1681_1945/molliemaguires.htm [dostęp: 23.09.2018].
- Godstein R.J., *Political Repression in Modern America from 1870 to 1976*, Urbana 2001, http://books.google.pl/books?id=2Za8lifq1mYC&pg=PR3&hl=pl&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false [dostęp: 23.09.2018].
- Greenhow Rose O'Neal, *1814–1864 My Imprisonment and The First Year of Abolition Rule at Washington*, London 1863, <http://docsouth.unc.edu/fpn/greenhow/menu.html> [dostęp: 22.09.2018].
- Gunter W.D., Hertig C. A., *An Introduction To Theory, Practice And Career Development For Public And Private Investigators*, 2015, <https://www.ifpo.org/wp-content/uploads/2013/08/intro.pdf> [dostęp: 22.09.2018].
- Ingenthron E., *Civil War. Guerillas, Jayhawkers, Bushwackers*, <http://thelibrary.org/lochist/periodicals/wrv/v2/n4/s65b.htm> [dostęp: 22.09.2018].
- Intelligence in the Civil War*, biuletyn CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/additional-publications/civil-war/p11.htm> [dostęp: 22.09.2018].
- Jensen R., *The Molly Maguires*, <http://tigger.uic.edu/~rjensen/molly.htm> [dostęp: 23.09.2018].
- Kenny K., *Making Sense of the Molly Maguires*, New York Oxford 1998, <https://www.questia.com/read/41407663/making-sense-of-the-molly-maguires> [dostęp: 23.09.2018].
- Kimmel B., *Butch and Sundance: The Early Days*, http://www.kritzerland.com/KL_Butch_Sundance_EarlyNotesR.pdf [dostęp: 23.09.2018].
- Lineberry C., *The Union's Soy Game*, http://opinionator.blogs.nytimes.com/2011/08/15/the-unions-spy-game/?_r=1 [dostęp: 22.09.2018].

- Longacre E.G., *Espionage In The Civil War*, <http://www.civilwarhome.com/espionage.htm> [dostęp: 22.09.2018].
- Mackay J., *Allan Pinkerton. The First Private Eye*, Hoboken 1996; *Pinkerton, Allan*, http://www.glasgowguide.co.uk/info-fame_Allan_Pinkerton.html [dostęp: 21.09.2018].
- Maikell-Thomas B., *Kate Warne America's First female Private-Eye*, <http://www.pimall.com/nais/pivintage/katewarne.html> [dostęp: 22.09.2018];
- Martin J.B., *The Master of the Murder Castle A classic of Chicago crime*, <http://harpers.org/archive/1943/12/the-master-of-the-murder-castle/> [dostęp: 23.09.2018].
- Mechem K., *The Mythical Jayhawk*, 1944, <https://www.kshs.org/index.php?url=p/kansas-historical-quarterly-the-mythical-jayhawk/12962> [dostęp: 22.09.2018].
- Moffet C., *The Overthrow of the Molly Maguires. Stories from the Archives of the Pinkerton Detective Agency*, McClure's Magazine 1894, <https://ehistory.osu.edu/exhibitions/gildedage/content/mollymaguires> [dostęp: 23.09.2018].
- Naranjo R., *Partisan Warfare in the American Civil War*, <https://ehistory.osu.edu/articles/partisan-warfare-american-civil-war> [dostęp: 22.09.2018].
- O'Hara S.P., *Private Guards, Public Goods, and Political Violence: or lessons from the end of the Gilded Age*, <https://www.press.jhu.edu/news/blog/private-guards-public-goods-and-political-violence-or-lessons-end-gilded-age> [dostęp: 23.09.2018].
- Panek L. Lad, *Probable Cause: Crime Fiction in America*, Bowling Green 1990, s. 48, https://books.google.pl/books?id=Uq6wZIXsT0IC&pg=PA48&redir_esc=y#v=onepage-&q&f=false [dostęp: 23.09.2018].
- Papenfuse E.C., *Ferrandini, Cipriano (1823–1910)*, <http://msa.maryland.gov/megafile/msa/speccol/sc3500/sc3520/014400/014473/html/14473bio.html> [dostęp: 22.09.2018].
- Pawlak D., *American Gothic: The Strange Life of H.H. Holmes*, http://web.archive.org/web/20080611011945/http://www.themediadrome.com/content/articles/history_articles/holmes.htm [dostęp: 23.09.2018].
- Pinkerton A., *The Molly Maguires and the detectives*, New York 1880, <https://archive.org/stream/mollymaguiresdet00pink#page/n5/mode/2up> [dostęp: 23.09.2018].
- Pinkerton A., *The Spy of the Rebellion*, Nebraska 1989, http://books.google.pl/books?id=3VLkkzpb_J4C&printsec=frontcover&dq=spy+of+the+rebellion&hl=pl&source=gbs_book_other_versions#v=onepage&q=spy%20of%20the%20rebellion&f=false [dostęp: 22.09.2018].
- Pinkerton W.A., *Highwaymen of the Railroad*, 1893, <http://www.legendsofamerica.com/rr-railroadhighwaymen.html> [dostęp: 22.09.2018].
- Pinkerton's Great Detective – The Amazing Life and Times of James McParland by Beau Riffenburgh*, <http://steunenbergl.blogspot.com/2013/11/pinkertons-great-detective-amazing-life.html> [dostęp: 23.09.2018].
- Pollock M., *The Molly Maguires: Labor Heroes or Ethnic Terrorists?*, <http://www.eiu.edu/historia/pollock.pdf> [dostęp: 23.09.2018].
- Ramsland K., *H.H. Holmes: Master of Illusion*, <http://truecrimencases.blogspot.com/2012/07/h-h-holmes-master-of-illusion.html> [dostęp: 23.09.2018].
- Rowan R.W., *A family of outlaws*, Allen County 1955, <http://contentdm.acpl.lib.in.us/utills/getfile/collection/coll9/id/37/filename/38.pdf> [dostęp: 22.09.2018].
- Settle W.A., *Jesse James Was His Name*, Missouri 1966, s. 6, http://books.google.pl/books?id=3cHhY4qAvdcC&pg=PR11&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage-&q&f=false [dostęp: 22.09.2018].

- Siringo C.A., *A Cowboy Detective. A True Story of Twenty-Two Years with a World Famous Detective Agency*, Chicago 1988, http://books.google.pl/books?id=TySDPaER58sC&pg=PA7&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false, [dostęp: 21.09.2018].
- Stark D., *Reno Gang Steals \$23,000 from Davies County*, <http://daviesscountyhistoricalsociety.com/2004/04/21/reno-gang-steals-23000-from-daviess-county/> [dostęp: 22.09.2018].
- Strashower D., *The Unsuccessful Plot to Kill Abraham Lincoln*, <https://www.smithsonianmag.com/history/the-unsuccessful-plot-to-kill-abraham-lincoln-2013956/> [dostęp: 22.09.2018].
- Sturges G., *The Pioneering Pinkertons. The Story of the World's Most Famous Private Detectives*, https://issuu.com/ipoa/docs/jipo_v4_n6 [dostęp: 21.09.2018].
- Sutherland D.E., *Jayhawkers and Bushwhackers*, <http://www.encyclopediaofarkansas.net/encyclopedia/entry-detail.aspx?entryID=2280> [dostęp: 22.09.2018].
- The Confession and Autobiography of Harry Orchard*, New York 1907, http://moses.law.umn.edu/darrow/documents/Confessions_and_Autobiography_of_Harry_Orchard.pdf [dostęp: 23.09.2018].
- Thomas J.L., *The Avondale Mine Disaster September 6, 1869 Part I: Description of the Mine and Accident*, http://www.thomasgenweb.com/avondale_report.html [dostęp: 23.09.2018].
- Thomas J.L., *The Avondale Mine Disaster September 6, 1869 Part II: Initial Recovery Efforts*, http://www.thomasgenweb.com/avondale_report2.html [dostęp: 23.09.2018].
- Trimble M., *What Western features an outlaw gang in Seymour, Indiana*, <http://www.truewestmagazine.com/jcontent/history/history/ask-the-marshall/3021-what-western-features-an-outlaw-gang-in-seymour-indiana> [dostęp: 22.09.2018].
- Weiser-Alexander K., *Reno Gang & the 1st Big Train Robbery*, <https://www.legendsofamerica.com/we-renogang/> [dostęp: 22.09.2018].
- Weisman P.A., *The Molly Maguires*, <http://www.lehigh.edu/~ineng/paw/paw-history.htm> [dostęp: 23.09.2018].
- Wellman P.I., *A Dynasty of Western Outlaws*, Nebraska 1986, http://books.google.pl/books?id=zr0iff2kAWsC&pg=PA158&hl=pl&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false [dostęp: 22.09.2018].
- Wilkinson D., *Unique Find! Civil lawsuit against Frank & Jesse James*, <http://daviesscountyhistoricalsociety.com/2007/08/30/unique-find-civil-lawsuit-against-frank-jesse-james/> [dostęp: 23.09.2018].
- Williams D.R., *Call in Pinkerton's: American Detectives at Work for Canada*, Toronto 1998, <http://books.google.pl/books?id=4kGmPqmmGt4C&pg=PA219&lpg=PA219&dq=la+foll+ette+committee+pinkerton&source=bl&ots=Z1iW2Ihmd6&sig=L7C8EymzGQJS7IcenP0p6r6R3mg&hl=pl&sa=X&ei=RpGkUpfyKonkswb5xoCQDQ&ved=0CFQQ6AEwBg#v=onepage&q=la%20follette%20committee&f=false> [dostęp: 23.09.2018].